

کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت

۱۲ آوریل ۲۰۱۷ (۲۳ فروردین ۱۳۹۶)

کمیته حقوق افراد دارای معلولیت

ملاحظات نهایی در باره گزارش اولیه جمهوری اسلامی ایران

....

۳. حوزه‌های اصلی نگرانی و توصیه‌ها

الف. اصول و تعهدات کلی (مواد ۱ تا ۴)

۶. کمیته با ابراز نگرانی، قید و شرط کلی‌ای که کشور معاهد در زمان پذیرفتن کنوانسیون گذاشته، و نیز فقدان آگاهی مقامات دولتی و جامعه مدنی از کنوانسیون را متذکر می‌گردد. کمیته همچنین نگرانی خود را در مورد نبود اطلاعات درباره زمان پیوستن کشور معاهد به پروتکل اختیاری این کنوانسیون، و اینکه آیا خواهد پیوست یا نه، ابراز می‌دارد.

۷. کمیته توصیه می‌کند که کشور [و دولت] معاهد:

- قید و شرط خود را در پذیرفتن کنوانسیون پس بگیرد؛
- کنوانسیون و تفاسیر کلی کمیته را در میان اعضای دولت، وزارتخانه‌ها، نمایندگان مجلس شورای اسلامی، قوه قضاییه، نیروهای انتظامی، و سران مذهبی و محلی پخش کند تا آنان را از حقوق و حیثیت اشخاص دارای معلولیت، آگاه کند؛
- با سران مذهبی و محلی در باره هماهنگی احکام اسلامی با کنوانسیون گفتگو کند؛ و
- در جهت پذیرفتن و پیوستن به پروتکل اختیاری کنوانسیون اقدام کند.

۸. کمیته با نگرانی متذکر می‌شود که:

- کشور معاهد معلولیت را وضعیت سلامتی یا "اختلال"ی بدانند که "دایمی" و "مهم" است (رجوع شود به CRPD/C/IRN/1 para.13)، و به پیشگیری از معلولیت، مداوای پزشکی، و توان‌بخشی و بازپروری افراد دارای معلولیت اولویت بخشد؛
- قانونگذاری و سیاستگذاری به جای اینکه اشخاص دارای معلولیت را صاحبان حق بدانند، به امور "خیریه"، "مراقبت"، و "بهبودی" کشیده می‌شود؛ و
- قوانین مذکور حاوی عبارات تحقیرآمیز و موهنی از قبیل "بیمار روانی"، "دیوانه یا مجنون" و یا "عقب مانده" است.

9. کمیته توصیه می‌کند کشور معاهد:

- (a) قوانین خود را، بالاخص "قانون جامع حمایت از حقوق معلولان" مورخ سال ۱۳۸۳ را بر اساس الگوی حقوق بشری معلولیت، با مفاد کنوانسیون منطبق ساخته و عبارات تحقیرآمیز و موهنی را که در مورد افراد دارای معلولیت به کار برده شده حذف نماید، از جمله در قانون جدید مجازات‌های اسلامی؛
- (b) مراقب باشد که سازمان بهزیستی کشور، تحول مفهوم معلولیت را که ناشی از تعامل بین انواع نارسایی‌ها و موانعی است که از مشارکت کامل افراد دارای معلولیت در جامعه ممانعت به عمل می‌آورند، به رسمیت بشناسد؛
- (c) ماده ۹۰ برنامه ششم توسعه ایران را که آزمایش ژنتیکی و معاینه اجباری را به منظور جلوگیری از تولد اطفال دارای معلولیت، مقرر نموده، حذف نماید؛ و
- (d) بار دیگر حق تمامی افراد دارای معلولیت را در مورد تشکیل خانواده، ازدواج، و اعمال حقوق جنسی و تولید مثل، تأیید کند.

10. کمیته با نگرانی، فقدان راهکارهای مشاوره با تشکل‌های اشخاص دارای معلولیت را در روند تصمیم‌گیری در مورد اجرای مفاد کنوانسیون متذکر می‌گردد. کمیته همچنین نگران فقدان اطلاعات در زمینه حمایت از کار این تشکل‌ها و فعالیت‌های حقوقی آنان است.

11. کمیته توصیه می‌کند که کشور [و دولت] معاهد:

- (a) مشاوره مؤثر با تشکل‌هایی که اشخاص دارای معلولیت را نمایندگی می‌کنند، از جمله با تشکل‌های زنان و کودکان دارای معلولیت، و جلب مشارکت مستقل آنان را برای گسترش و اجرای کنوانسیون، تضمین کند، و مراقب باشد که این تشکل‌ها به منابع مالی و فعالیت‌های حقوق بشری دسترسی یابند؛ و
- (b) تعامل آزادانه تشکل‌های اشخاص دارای معلولیت را با مکانیزم‌های بین‌المللی دفاع از حقوق اشخاص دارای معلولیت، تضمین نماید، از جمله در بررسی ادواری گزارش‌های کشور معاهد توسط کمیته حقوق اشخاص دارای معلولیت و در اجرا و نظارت بر "برنامه توسعه و اهداف توسعه پایدار ۲۰۳۰".

ب. حقوق ویژه (مواد ۵ تا ۳۰)

برابری و عدم تبعیض (ماده ۵)

12. کمیته در باره موضوع‌های زیر ابراز نگرانی می‌کند:

- (a) نبودن تعریفی از تبعیض مبتنی بر معلولیت، از جمله فقدان تسهیلات لازم که شکلی از تبعیض است؛
- (b) تبعیض‌های چندگانه و در اشکال گوناگون علیه اشخاص دارای معلولیت، به ویژه اشخاص دارای معلولیت‌های روانی و یا ذهنی، و تبعیض علیه کسانی که دارای معلولیت پنداشته

- می‌شوند و مجبور اند تحت مداوای پزشکی قرار گیرند، از جمله به لحاظ هویت جنسیتی (ژانر) یا گرایش‌های جنسی (سکسوال)؛
- (c) کمبود اطلاعات در باره تدابیری که به منظور حمایت از حقوق یکسان اشخاص دارای معلولیت متعلق به اقلیت‌های قومی، زبانی، و مذهبی با دیگران، اتخاذ شده؛ و
- (d) تفاوت‌هایی که بین تدابیر و اقدامات سازمان بهزیستی کشور با تدابیر بنیاد شهید و امور ایثارگران در مورد اشخاص دارای معلولیت و سربازان از جنگ برگشته وجود دارد.

13. کمیته توصیه می‌کند کشور معاهد:

- (a) معلولیت را به عنوان یکی از پایه‌های تبعیض وارد قانون کند و تبعیض مستقیم و غیرمستقیم بر اساس معلولیت را، و نیز تبعیض‌های چندگانه و در اشکال گوناگون، از جمله تبعیض علیه فرد را به بهانه پیوندی که با دیگری دارد ممنوع کند؛
- (b) در قوانین خود، مفهوم "تسهیلات معقول [یا لازم]" را در همخوانی با ماده ۲ کنوانسیون تعریف کند و عدم ارائه این تسهیلات را شکلی از تبعیض بشناسد؛
- (c) قوانین محدود کننده حقوق اشخاص دارای معلولیت روانی و یا ذهنی را لغو کند، و با ممنوع ساختن اجبار به معاینه و مداوای پزشکی، با تبعیض علیه اشخاصی که به دلیل هویت جنسی یا گرایش جنسی‌شان معلول شناخته می‌شوند، مبارزه کند، و امکان دادخواهی و جبران خسارت آنان را فراهم نماید؛
- (d) جهت تضمین برخورداری اشخاص دارای معلولیت از کلیه حقوقی که در کنوانسیون مقرر شده، به ویژه حقوق اقلیت‌های مذهبی، زبانی و قومی، سیاست‌های عمومی اتخاذ نماید؛
- (e) مراقبت کند که کلیه اشخاص دارای معلولیت و سربازان بازگشته از جنگ، صرف‌نظر از نوع نواقص، بر اساس کنوانسیون، از حمایت یکسانی برخوردار شوند؛ و
- (f) هنگام اجرای اهداف ۱۰/۲ و ۱۰/۳ "اهداف توسعه پایدار"، ماده ۵ کنوانسیون را مد نظر قرار دهد.

زنان و معلولیت (ماده ۶)

14. کمیته از تبعیض‌های چندگانه و در اشکال گوناگون که زنان و دختران دارای معلولیت با آن روبرو هستند، از جمله چندین نوع خشونت جنسی، و نیز از فقدان سیاست‌های عمومی ناظر بر تضمین رشد، پیشرفت، و توانمند شدن آنها، ابراز نگرانی می‌کند. کمیته همچنین با نگرانی متذکر می‌گردد که قوانین و سیاست‌های عمومی، به جای اینکه حقوق زنان و دختران معلول را به عنوان افرادی که خود، به موجب کنوانسیون، صاحب حق هستند، به رسمیت بشناسد، بر نقش زنان در خانواده‌های دارای کودکان معلول به عنوان مراقب و پرستار، تاکید می‌ورزد.

15. کمیته، همگام با تفسیر کلی شماره ۳ خود (مورخ سال ۲۰۱۶ میلادی) در باره زنان و دختران دارای معلولیت، توصیه می‌کند که کشور معاهد:

- (a) اصل برابری زن و مرد دارای معلولیت را که به موجب بند (چ) ماده ۳ کنوانسیون مقرر شده، در قوانین خود وارد کند و در عمل به رسمیت بشناسد و متعهد شود که تدابیری جهت جلوگیری از تبعیض‌های چندگانه و در اشکال گوناگون علیه زنان و دختران معلول، اتخاذ نماید؛

- (b) بازه زمانی و راهبردی را جهت اجرای قوانین جامع حفاظت از زنان در برابر خشونت، مقرر کند، و کلیه خشونت‌های جنسی علیه زنان و دختران دارای معلولیت را، از جمله در چارچوب خانواده، ممنوع نماید؛
- (c) تضمین نماید که دفتر معاون رئیس جمهور در امور زنان و خانواده، منابع انسانی، فنی، و مالی جهت پیشبرد حقوق زنان و دختران دارای معلولیت را تأمین کرده و مشارکت کامل تشکل‌های زنان دارای معلولیت را در فعالیتهای این دفتر، ترویج نماید؛
- (d) کنوانسیون رفع هر گونه تبعیض علیه زنان و پروتکل اختیاری آن را بپذیرد؛ و
- (e) هنگام اجرای اهداف ۵.1، ۵.2، و ۵.5 "اهداف توسعه پایدار"، تعهدات خود را در قبال ماده ۶ کنوانسیون مد نظر داشته باشد.

کودکان دارای معلولیت (ماده ۷)

16. کمیته با نگرانی موارد زیر را متذکر می‌شود:

- (a) فقدان مکانیزم‌های لازم برای کودکان دارای معلولیت که بتوانند عقاید و نظرات خود را درباره کلیه موضوع‌های مربوط به خود ابراز نمایند؛
- (b) کمبود اطلاعات در باره تدابیر لازم برای جلوگیری از سر راه گذاشتن کودکان دارای معلولیت و بدرفتاری با آنان؛
- (c) فقدان راهبرد برای پیشبرد منافع والای کودک در دعوی مرتبط با کودکان دارای معلولیت؛ و
- (d) فقدان داده‌های جداگانه در مورد دسترسی پسران و دختران معلول به بهداشت، آموزش، و معیارهای مناسب زندگی، از جمله تامین اجتماعی و بهره بردن از فعالیتهای ورزشی، تفریحی، و فرهنگی.

17. کمیته توصیه می‌کند که کشور معاهد:

- (a) رهنمودهایی با هدف مشاوره با کودکان دارای معلولیت از طریق تشکل‌های آنان، تدوین کند، و از این طریق، حمایت از آنها را در موضوع‌های مرتبط با آنان، با توجه به سن و میزان معلولیت، تضمین نماید؛
- (b) راهبردی برای آشنا کردن خانواده‌ها و محیط زندگی با قابلیت‌های تحول‌پذیر کودکان دارای معلولیت فراهم کند، با کلیشه‌هایی که در مورد آنها وجود دارد مبارزه کند و از انزوا و بی‌توجهی جلوگیری نماید؛ و
- (c) برای کودکان دارای معلولیت، خدمات فراهم کند و حمایت جامعه مربوطه را جلب نماید، تا از نهادینه شدن موقعیت آنان [در مراکز درمانی و یا تخصصی، همچون بیمارستان‌های روانی] جلوگیری شود.

....

حق حیات (ماده ۱۰)

22. کمیته نگران از این است که اشخاص دارای معلولیت، به ویژه معلولیت‌های روانی و یا ذهنی، به علت عدم برخورداری از تسهیلات قانونی یا حقوقی، در معرض خطر بیشتری در دعاوی جزایی باشند و مجازات اعدام بیش از دیگران تهدیدشان کند.

23. کمیته توصیه می‌کند که کشور معاهد، تدابیری جهت جایگزینی مجازات اعدام اتخاذ کند و تضمین نماید و حق حیات اشخاص دارای معلولیت خودسرانه نقض نشود.

...

برابری در پیشگاه قانون (ماده ۱۲)

26. کمیته از نظام تعیین کفیل یا قیم که در مورد اشخاص دارای معلولیت روانی-اجتماعی، و یا ذهنی که در قانون مدنی و قوانین خارج از نظام قضایی پیش‌بینی شده، ابراز نگرانی می‌کند. کمیته همچنین نگران فقدان سیستم تصمیم‌گیری برای افراد دارای معلولیت است که در آن، قیم یا کفیل بدون مشارکت دیگران حکم می‌کند.

27. کمیته توصیه می‌کند کشور معاهد:

- (a) در قوانین مدنی و جزایی خود بازنگری کند تا نظام قیمومت که مربوط است به اشخاصی که از معلولیت روانی-اجتماعی و یا ذهنی رنج می‌برند، از میان برود و توانایی حقوقی کامل اشخاص دارای معلولیت را در کلیه شئون زندگی، یکسان با همگان به رسمیت بشناسد؛
- (b) سیستم حمایتی تصمیم‌گیری برای کلیه اشخاص دارای معلولیت ابداع کند، همگام با تفسیر کلی شماره ۱ کمیته (مورخ سال ۲۰۱۴) در باره برابری همگان در پیشگاه قانون؛ و
- (c) آگاهی در جامعه را (از جمله در میان خانواده‌ها) نسبت به محتوا و حیطه حق برابری در پیشگاه قانون، و در باره چگونگی رعایت اهلیت قانونی افراد دارای معلولیت، ارتقا بخشد.

دسترسی به مراجع قضایی (ماده ۱۳)

28. کمیته متوجه است که کشور معاهد به افراد دارای معلولیت که در جریان دعاوی حقوقی و جزایی اند، خدمات حقوقی و وکیل ارائه می‌کند. با این حال کمیته در خصوص موارد زیر نگران است:

- (a) عدم دسترسی به مراجع قضایی از سوی اشخاص محروم از اهلیت قانونی؛
- (b) فقدان تسهیلات در روند رسیدگی‌های قضایی و متناسب با سن و سال اشخاص دارای معلولیت، طوری که به آنها فرصت دهد، از جمله با دسترسی به اطلاعات، نقشی فعال، و مشارکت مستقیم یا غیر مستقیم در کلیه فرآیندهای قضایی داشته باشند؛ و
- (c) فقدان اطلاعات در باره آموزش قضات و دیگر کارکنان، از جمله پرسنل پلیس و مدیریت زندان‌ها، در زمینه حقوق افراد دارای معلولیت.

29. کمیته توصیه می‌کند کشور معاهد:

- (a) قوانین خود را با هدف توانمند ساختن اشخاص دارای معلولیت جهت مشارکت موثر در فرآیندهای حقوقی و قضایی، از جمله به عنوان قربانی، متهم یا خوانده، و شاهد، مورد بازنگری قرار دهد؛
- (b) به منظور شناسایی و ارائه تسهیلات در روند رسیدگی‌های قضایی، متناسب با جنسیت، و متناسب با سن و سال اشخاص دارای معلولیت، پروتکل‌های خاص در نظام قضایی پدید آورد،

از جمله اسناد و مدارک در مورد قوانین و آیین‌های دادرسی در اختیارشان بگذارد، از طریق زبان اشاره (زبان کر و لال‌ها)، بریل (الفبای نابینایان)، و دیگر اشکال و طرق سهل الوصول تر و ساده تر برقراری ارتباط و خواندن و فهمیدن متن، دستیابی به این هدف را میسر نماید؛ و c) راهبردی برای ایجاد اهلیت در دستگاه قضایی در مورد حقوق اشخاص دارای معلولیت پدید آورد که مخاطبان آن، وکلا، قضات، پرسنل زندان‌ها، و پلیس باشند.

آزادی و امنیت فردی (ماده ۱۴)

30. کمیته نگران است از اینکه امکان دارد اشخاص دارای معلولیت بر اساس نوع معلولیت در مؤسسه‌هایی همچون مراکز درمانی، مراکز بازپروری، و مراکز نگهداری، تحت بازداشت قرار گیرند. کمیته از این که داشتن اختلال روانی و یا ذهنی دلیلی است برای محاکمه نشدن و تحت بازداشت قرار گرفتن در بیمارستان‌های روانی (در چارچوب آیین‌های دادرسی کیفری)، ابراز نگرانی می‌کند.

31. کمیته توصیه می‌کند کشور معاهد:

- a) قوانین، سیاست‌ها، و رویه‌هایی را که بستری شدن اجباری اشخاص دارای معلولیت را بر مبنای نوع معلولیت، از جمله به منظور روان درمانی، بازپروری، یا نیاز به "درمان" مجاز می‌دارند، ملغی نماید؛ و
- b) به موجب کنوانسیون، بر حق برخورداری اشخاص دارای معلولیت، و به ویژه اشخاص دارای معلولیت روانی-اجتماعی و یا ذهنی، از دادرسی عادلانه، تاکید ورزد و مجدداً صحنه گذارد، و به بازداشت در بیمارستان‌های روانی بر اساس معلولیت، پایان دهد.

رها بودن از شکنجه، یا رفتار یا مجازات بیرحمانه، غیرانسانی، یا تحقیرآمیز (ماده ۱۵)

32. کمیته در باره موارد زیر ابراز نگرانی می‌کند:

- a) فقدان مکانیزم‌های شکایت و طرح دعوا برای اشخاص دارای معلولیت در موارد رفتار بیرحمانه، غیرانسانی، یا تحقیرآمیز، به خصوص در مراکز محل اقامت آنها یا در بیمارستان‌های روانی؛
- b) قطع عضو به عنوان حکم کیفری، و مطرود و بدنام شدن اشخاصی که در نتیجه اجرای چنین مجازاتی معلول شده اند؛ و
- c) فقدان تدابیری جهت حفاظت از اشخاص دارای معلولیت در مقابل تحقیقات و یا آزمایش‌های اجباری پزشکی یا علمی.

33. کمیته توصیه می‌کند کشور معاهد:

- a) مکانیزمی جهت اعلام شکایت علیه کلیه اشکال شکنجه، و مجازات‌های بیرحمانه، غیرانسانی، یا تحقیرآمیز، و نیز مکانیزمی نظارتی به منظور جلوگیری از شکنجه در تمامی شرایطی که آزادی اشخاص دارای معلولیت سلب شده، ایجاد نماید؛
- b) قوانینی جهت ممنوعیت کلیه اشکال تنبیه بدنی کودکان دارای معلولیت، وضع کند و از آنها در مقابل این گونه تنبیهات، حفاظت به عمل آورد؛
- c) به قضات، دستورالعمل‌های صریح و دقیق برای جایگزین کردن مجازات قطع عضو با کیفرهای دیگر، ارائه کند و با مطرود و بدنام شدن اشخاص دارای معلولیت جسمانی به دلیل قطع عضو، مبارزه نماید؛ و

(d) الزامات و پروتکل‌های لازم را جهت تضمین رضایت آزادانه و آگاهانه افراد دارای معلولیت برای انجام تحقیقات علمی، ارائه نماید.

